

Rozdział I. Normatywny wzorzec umowy w prawie cywilnym

§ 1. Pojęcie i charakter prawny normatywnego wzorca umowy

Pojęcie „normatywny wzorzec umowy” jest pojęciem doktrynalnym podobnie jak termin „wzorzec umowy”¹, ale w odróżnieniu od tego ostatniego nie występuje w języku prawnym². W piśmiennictwie pojęcia „normatywny wzorzec umowy” używano w odniesieniu do ogólnych warunków i wzorców umów wydawanych na podstawie art. 384 § 1 KC w pierwotnym brzmieniu i później do 2000 r. oraz na podstawie art. 555¹ KC³ uchylonego w 2003 r.

Jak zauważył *M. Saffjan*, „teoretycznie nie można wykluczyć, że ogólne wzorce umowne przybiorą postać aktu normatywnego, np. rozporządzenia wykonawczego”⁴. Współcześnie przez normatywny wzorzec umowy należy rozumieć tylko taki wzorzec umowy, który został zawarty w akcie normatywnym będącym źródłem prawa wymienionym w Konstytucji RP. Pojęcie „źródło prawa” zostało tu użyte w znaczeniu formalnym. Źródłami prawa w zna-

¹ Na temat wzorców umownych w tym normatywnych wzorców przed 1990 r. oraz współcześnie zob. szerzej *S. Buczkowski*, Ogólne warunki; *E. Łętowska*, Wzorce umowne; *taż*, Prawo umów konsumenckich, 2002; *Z. Radwański*, w: System PrCyw, t. III, cz. 1, 1981, s. 395; *M. Bednarek*, Wzorce umów; *taż*, w: System PrPryw, t. 5, s. 549 i n.

² Język prawny w rozumieniu tu użytym to język, w którym formułowane jest prawo („język ustawodawcy”), występujący w odróżnieniu od języka prawniczego, przy pomocy którego „mówi się o prawie”, tak *B. Wróblewski*, Język, s. 54. Por. też *T. Gizbert-Studnicki*, Język, s. 219 i n., który wyróżnia ponadto język prawny *sensu largo* obejmujący język prawny i język prawniczy. Zob. też *Z. Ziemiński*, w: *S. Wronkowska, Z. Ziemiński*, Zarys, s. 147; autor ten wskazuje, że „język prawny występuje w dwóch odmianach, w postaci surowej: jako język przepisów, język tekstów prawnych, który to język podlega dopiero przekładowi na język norm prawnych”. Rozróżnienie to podważa *J. Nowacki*, w: Przepis prawny a norma prawna, Katowice 1988, s. 103.

³ Zob. *E. Łętowska*, Wzorce umowne, s. 68 i n.; *S. Buczkowski*, Problematyka, s. 484; *M. Madey*, Zakres swobody; *M. Bednarek*, Wzorce umów, s. 42, 229 i n.

⁴ *M. Saffjan*, w: System PrPryw, t. 1, s. 176.

czeniu formalnym są akty normatywne, czyli teksty pochodzące od organów wyposażonych w kompetencję prawodawczą. Ich treść pozwala na konstruowanie norm prawnych⁵. Obowiązujące obecnie przepisy konstytucyjne ustanawiają tzw. zamknięty katalog źródeł prawa stanowionego, ustalony w art. 87 Konstytucji RP⁶. Obejmuje on następujące kategorie aktów prawnych: Konstytucję RP, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia oraz akty prawa miejscowego obowiązujące na obszarze działania organów, które je ustanowiły⁷.

W piśmiennictwie wskazywano, że normatywny wzorzec umowy posiada moc obowiązującą, jaka cechuje przepisy prawa pozytywnego⁸. Wzorzec normatywny może zawierać normy generalne i abstrakcyjne w randze ustawy lub wydane na podstawie ustawowego upoważnienia i podlegające publikacji. Normy w nim zawarte mogą posiadać charakter bezwzględnie lub względnie wiążący. W razie zawarcia konkretnej umowy normy takiego wzorca wiążą strony stosunku prawnego wykreowanego za jego pomocą jak normy prawne⁹. E. Łętowska w odniesieniu do wzorców normatywnych wydanych na podstawie art. 384 § 1 KC w pierwotnym brzmieniu wskazywała słusznie, że „gdy wzorzec zawiera postanowienia określające prawa i obowiązki stron, wówczas – zgodnie z art. 56 KC – działanie wzorca na treść stosunku prawnego jest automatyczne i niezależne od woli stron – identyczne z działaniem innych przepisów prawa”¹⁰. Tezę tę potwierdził Z. Radwański, pisząc: „wydane na podstawie art. 384 KC [w pierwotnym brzmieniu – uzup. M.L.] ogólne warunki i wzory umów mają zawsze charakter przepisów prawnych, aczkolwiek mogą to być przepisy bezwzględnie albo względnie obowiązujące [ściśle rzecz biorąc „wiązące” – uzup. M.L.]. W razie zawarcia konkretnej umowy współokreślają więc one treść stosunku prawnego przez wolę samego ustawodawcy (art. 56 KC) i dlatego nie wymagają przyjęcia przez strony w jakiegokolwiek postaci”¹¹.

⁵ T. Stawecki, P. Winczorek, Wstęp, s. 101–102; G.L. Seidler, H. Groszyk, J. Malarczyk, A. Pieniążek, Wstęp, s. 147; A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, Zarys, s. 179–185.

⁶ Por. A. Balaban, Źródła prawa w polskiej konstytucji z 2.4.1997 r., PSej 1997, Nr 5, s. 35; K. Działocha, Komentarz, s. 2; K. Działocha, Zamknięty system, s. 9–34.

⁷ M. Saffjan, w: System PrPryw, t. 1, s. 135.

⁸ Por. E. Łętowska, Wzorce umowne, s. 171, autorka zwraca uwagę – w odniesieniu do regulacji zawartej w art. 384 KC w pierwotnym brzmieniu – że wzorce normatywne (m.in. ogólne warunki i wzory umów z art. 384 KC) kształtują konkretne stosunki prawne, których dotyczą, tak jak przepisy prawa pozytywnego.

⁹ Tak E. Łętowska, Wzorce umowne, s. 171.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Por. Z. Radwański, w: System PrCyw, t. III, cz. 1, 1981, s. 395.

Przedstawione powyżej twierdzenia dotyczące natury prawnej normatywnych wzorców umów wypowiedziane w odniesieniu do ogólnych warunków i wzorców umów wydanych na podstawie art. 384 KC w pierwotnym brzmieniu zachowują swoją aktualność dla każdego normatywnego wzorca umowy. Podsumowując, należy stwierdzić, że współcześnie normatywny wzorzec umowy, a więc wzorzec zawarty w akcie normatywnym należącym do kategorii opisanych w art. 87 Konstytucji RP, będzie wywierał takie same skutki jak każde źródło prawa stanowionego.

Jeśli chodzi o postać (strukturę) normatywnych wzorców umów, to w przeszłości różniły się one sposobem redakcji: ogólne warunki umów przybierały kształt podobny do innego rodzaju aktów normatywnych, natomiast wzory umów były tworzone w postaci formularzy określających treść konkretnej umowy z pozostawieniem miejsc pustych dla ustalenia zmiennych elementów umowy, w szczególności oznaczenia stron, ich podpisów oraz przedmiotu świadczenia¹². Zgodnie ze stanowiskiem *E. Łętowskiej*: „gdy wzorzec normatywny wskazuje na konieczność spełnienia pewnych wymagań dotyczących formy czynności prawnej – wywiera to takie same skutki, jak oznaczenie szczególnej formy czynności prawnej przez ustawę”¹³.

Współcześnie formularz normatywnego wzorca umowy teoretycznie może występować nie tylko w formie pisemnej, lecz również w formie elektronicznej¹⁴ czy w formie dokumentowej¹⁵. Złożenie oświadczenia woli w postaci

¹² *Z. Radwański*, w: System PrCyw, t. III, cz. 1, 1981, s. 395.

¹³ Tak *E. Łętowska*, *Wzorce umowne*, s. 167.

¹⁴ Od 8.9.2016 r. ustawodawca wyraźnie wyróżnia formę elektroniczną czynności prawnej w nowym art. 78¹ KC. Przed tą datą paragraf 1 tego przepisu posiadał następującą treść: „Do zachowania elektronicznej formy czynności prawnej wystarcza złożenie oświadczenia woli w postaci elektronicznej i opatrzenie go bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu”. Na potrzebę wyodrębnienia formy elektronicznej jako odrębnej w stosunku do formy pisemnej zwracał uwagę *Z. Radwański*, w: System PrPryw, t. 2, s. 161 i n., *tenże*, *Elektroniczna*, s. 1107 i n. Autor ten zauważał, że „natura «podpisu elektronicznego» polegająca na tym, że przybiera on postać przekazu elektronicznego, wiąże się ze swoistymi niebezpieczeństwami dla pewności obrotu prawnego. Nie każdy dlatego przekaz elektroniczny (...) zapewnia bezpieczeństwo prawne równoważne formie pisemnej”. Odmienne wypowiedział się *W.J. Kocot*, *Elektroniczna*, s. 3; *tenże*, *Wpływ Internetu*, s. 318, który formę elektroniczną traktował jako odmianę formy pisemnej. Obowiązujące od 8.9.2016 r. zmiany legislacyjne potwierdzają słuszność podglądów wskazujących na potrzebę odróżnienia formy pisemnej od formy elektronicznej.

¹⁵ Od 8.9.2016 r. ustawodawca wprowadza nowy typ formy szczególnej czynności prawnej będący formą pośrednią pomiędzy formami pisemną i elektroniczną, a wypowiedzią ustną. Zgodnie z nowym art. 77² KC: „Do zachowania dokumentowej formy czynności prawnej wystarcza złożenie oświadczenia woli w postaci dokumentu, w sposób umożliwiający ustalenie osoby skła-

elektronicznej przy wykorzystaniu normatywnego wzorca umowy w postaci elektronicznej pierwotnie wymagało użycia bezpiecznego podpisu elektronicznego weryfikowanego przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu (art. 78¹ KC). Podpis tego rodzaju był zdefiniowany w nieobowiązujących już przepisach PodpElektroU, która implementowała dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/93/WE z 13.12.1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie podpisów elektronicznych¹⁶. Dyrektywa ta została uchylona rozp. eIDAS, które weszło w życie 1.7.2016 r. i od tego dnia powinno się stosować przepisy rozporządzenia¹⁷. Co prawda przepisy rozporządzenia stosuje się bezpośrednio, a więc bez potrzeby ich implementacji, ale wymagają one wydania unijnych aktów wykonawczych oraz krajowych przepisów derogujących i zmieniających dotychczasowe ustawodawstwo w zakresie regulowanej materii¹⁸. W Polsce są to przepisy UsZaufU, które weszły w życie 7.10.2016 r. W konsekwencji dla zachowania formy elektronicznej czynności prawnej należy stosować kwalifikowany podpis elektroniczny w znaczeniu rozp. eIDAS¹⁹, przy czym zgodnie z art. 131 UsZaufU bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu w rozumieniu PodpElektroU jest kwalifikowanym podpisem elektronicznym w rozumieniu UsZaufU.

Tradycyjne rozróżnianie w doktrynie podpisu własnoręcznego i podpisu elektronicznego (bezpiecznego weryfikowanego ważnym kwalifikowanym certyfikatem czy kwalifikowanego) zaczyna się coraz bardziej „zacierać”. Zasadnie zauważył *M. Szostek*, że „dzisiaj, po spełnieniu szeregu szczegółowych wymogów, istnieje możliwość niejako wzajemnego przeplatania się pod-

dającej oświadczenie”. Do pełnego odkodowania formy dokumentowej konieczne wydaje się posłużenie pojęciem „dokumentu” zdefiniowanym w nowym art. 77³ KC, zgodnie z którym „dokumentem jest nośnik informacji umożliwiający zapoznanie się z jej treścią”. Zakres znaczeniowy pojęcia dokumentu użyty w art. 77³ KC budzi w piśmiennictwie poważne wątpliwości ze względu na użycie tożsamesamego określenia w innych przepisach KC (np. art. 78), gdzie występuje ono w odmiennym konwencji znaczeniowej (zob. *J. Strzebinczyk*, w: KC. Komentarz, 2016, Legalis, Nb 2 do art. 77³ KC).

¹⁶ Dz.Urz. UE L z 2000 r. Nr 13, s. 12, *ze zm.*

¹⁷ Tak *D. Szostek*, w: *Informatyzacja*, 2016, Legalis, Nb 2 do art. 78¹ KC. Autor wprost wskazuje, że „jako rozporządzenie unijne ma ono pierwszeństwo przed krajowym porządkiem prawnym”.

¹⁸ Tak też *W.J. Kocot*, *Dalsza modernizacja*, s. 5.

¹⁹ Zob. art. 51 UsZaufU zmieniający art. 78¹ § 1 KC.

pisu własnoręcznego i elektronicznego”²⁰. Trafność tej tezy wzrasta z każdym dniem na skutek rozwoju nowych technologii.

§ 2. Funkcje normatywnego wzorca umowy

Normatywny wzorzec umowy spełnia zawsze określone funkcje podobnie jak inne przepisy prawa stanowionego²¹. Prawodawca, tworząc prawo powszechnie obowiązujące, realizuje określone cele. Identyczna sytuacja występuje również w przypadku wydania aktu normatywnego zawierającego wzorzec umowy. W przeważającej większości przypadków celem opracowania oraz wprowadzenia do systemu prawa normatywnego wzorca umowy – na tle minionego stanu prawnego – było dążenie prawodawcy do uproszczenia procedury zawarcia określonego typu umowy regulowanej postanowieniami wzorca. Słusznie zauważył *Z. Radwański*, iż w przypadku posługiwania się wzorcem „strony otrzymują (...) tekst obejmujący postanowienia ustalonego (...) wzoru, co ogromnie ułatwia im zapoznanie się z treścią zawiązanego stosunku prawnego. Z tego względu posługiwanie się techniką wzorów jest bardziej wskazane w odniesieniu do osób, którym nie można stawiać zbyt wysokich wymagań co do znajomości prawa”²². Słowa te nie straciły ani trochę na aktualności, mimo iż były wypowiedziane ponad 30 lat temu w innym otoczeniu społeczno-gospodarczym. Potwierdza to tezę, że zasadnicze cele związane z wykorzystaniem normatywnego wzorca umowy są niezależne od ustroju politycznego i ekonomicznego państwa, w którego systemie prawa wzorzec ten jest wykorzystywany. W tym znaczeniu normatywny wzorzec umowy ma zatem charakter nierelatywny. Cele te to przede wszystkim ułatwienie i przyspieszenie powstania stosunku prawnego, w szczególności w umowach o charakterze masowym, a w konsekwencji zmniejszenie kosztów prowadzenia działalności gospodarczej²³. Posługiwanie się wzorcami umów, jak pisał *Z. Radwański*, „ułatwia właściwe planowanie działalności przedsię-

²⁰ Zob. *D. Szostek*, *Nowe ujęcie*, s. 111.

²¹ Pojęcie „funkcja” zostało użyte w znaczeniu „funkcji faktycznie spełnianej” w odróżnieniu od pojęcia roli przypisywanej danej instytucji prawnej (tu normatywnemu wzorcowi umowy – uzup. *M.L.*) przez określone środowisko (a więc pojęcia „funkcji oczekiwanej”), zob. szerzej *Z. Ziemiński*, w: *S. Wronkowska, W. Ziemiński*, *Zarys*, s. 232–233.

²² Por. *Z. Radwański*, w: *System PrCyw*, t. III, cz. 1, s. 395.

²³ Tak *E. Łętowska*, *Wzorce umowne*, s. 11.

biorstwa, kalkulację ryzyk i skuteczną kontrolę wewnętrzną²⁴. Jednocześnie stosowanie gotowych wzorców umów zmniejsza ryzyko powstawania sporów pomiędzy stronami stosunku prawnego, bowiem umowy były zawierane według tego samego stypizowanego wzorca²⁵.

Rolą normatywnych wzorców umowy wydawanych na podstawie art. 384 KC w pierwotnym brzmieniu była także ochrona „słabszej” strony umowy np. konsumenta²⁶.

§ 3. Wykładnia postanowień normatywnego wzorca umowy

Postanowienia normatywnego wzorca umowy podlegają wykładni właściwej dla przepisów prawa, a nie wykładni typowej dla oświadczeń woli²⁷. Normatywne wzorce umów są źródłem norm prawa powszechnego. Jak zauważa F. Zoll: „Podstawową cechą odróżniającą normy prawa powszechnego (...) od innych norm «prawnych» jest (...) kryterium sprawiedliwości, które z istoty jest cechą aktu prawnego należącego do źródeł prawa. Ta «sprawiedliwość» jest wynikiem założenia, że normy wchodzące w skład źródeł prawa stanowią wyraz realizowania przez ustawodawcę nakazu dbania o dobro wspólne. Mają być one wyrazem tego dobra i służyć harmonijnemu rozwojowi społeczeństwa”²⁸.

Wykładnia przepisów prawa w tym przepisów prawa cywilnego jest dokonywana w oparciu o trzy typy reguł wykładni: 1) językową, 2) systemową i 3) funkcjonalną (obejmującą elementy celowościowe i aksjologiczne)²⁹. Jeśli zaś chodzi o ogólną koncepcję wykładni, dwa główne nurty stanowią: koncepcja klaryfikacyjna (semiotyczna) oraz koncepcja derywacyjna³⁰. Pierwsza z nich przyjmuje, że interpretowane są tylko te fragmenty tekstu, które są niejasne, a te, które są jasne, interpretacji nie podlegają w myśl paremii *clara non sunt*

²⁴ Tak Z. Radwański, w: System PrCyw, t. III, cz. 1, s. 390.

²⁵ Tak E. Łętowska, Wzorce umowne, s. 11 i 12.

²⁶ Tak jak się wydaje E. Łętowska, która wskazuje, że wzorce umowne mogą zapobiec naruszeniu podstawowych zasad prawa cywilnego (*taż*, Wzorce umowne, s. 12).

²⁷ E. Łętowska, Wzorce umowne, s. 171.

²⁸ Tak F. Zoll, Natura prawna, s. 62. Autor przytacza tę wypowiedź za L. Raiser, Das Recht, s. 255.

²⁹ Zob. Z. Radwański, Uwagi o wykładni; Z. Radwański, M. Zieliński, w: System PrPryw, t. 1, s. 417–481.

³⁰ Zob. szerzej M. Zieliński, M. Zirk-Sadowski, Klaryfikacyjność i derywacyjność, s. 99 i n.

*interpretanda*³¹. Teoria ta była rozwijana przede wszystkim przez jej twórcę J. Wróblewskiego³². Natomiast koncepcja derywacyjna wychodzi z rozróżnienia przepisu i normy prawnej, którą dopiero rekonstruuje się przez zastosowanie reguł wykładni. Odnosi się ona do wszystkich tekstów prawnych i można ją wyrazić skrótowo w paremii *omnia sunt interpretanda*. Koncepcja ta zaleca rozpocząć proces wykładni od wykładni językowej, a osiągnięte w ten sposób rezultaty poddać jeszcze rozważeniu w myśl reguł systematycznych i funkcjonalnych przez organ stosujący prawo³³. Głównym przedstawicielem tej koncepcji jest M. Zieliński³⁴, który periodycznie w sposób uporządkowany ją modyfikuje. Koncepcję tę popiera i rozwija również L. Leszczyński³⁵, a na gruncie przepisów prawa cywilnego m.in. Z. Radwański³⁶. Znajduje ona również wyraz w orzecznictwie SN³⁷. Warto zwrócić uwagę na pojawiający się w piśmiennictwie postulat integrowania fragmentów różnych koncepcji wykładni prawa³⁸.

Wszystkie opisane powyżej reguły postępowania znajdują zastosowanie do wykładni postanowień normatywnego wzorca umowy.

§ 4. Normatywny wzorzec umowy a inne typy wzorców

Normatywne wzorce umów należy odróżnić od różnego rodzaju innych wzorców, które występują w praktyce. Przede wszystkim trzeba wskazać

³¹ Z. Radwański, Uwagi o wykładni, s. 9.

³² Listę prac J. Wróblewskiego podają za: M. Zieliński, M. Zirk-Sadowski, Klaryfikacyjność i derywacyjność, s. 100.

³³ Zob. Z. Radwański, Uwagi o wykładni, s. 9.

³⁴ Zob. M. Zieliński, Wykładnia prawa, 2002, 2002, 2006, 2008 i 2009, podają za M. Zieliński, M. Zirk-Sadowski, Klaryfikacyjność i derywacyjność, s. 100.

³⁵ L. Leszczyński, Zagadnienia teorii; *tenże*, Wykładnia operatywna, s. 11 i n.

³⁶ Zob. Z. Radwański, Uwagi o wykładni, s. 9 i n.

³⁷ Zob. wyr. SN z 8.5.1998 r., I CKN 664/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 7; uchw. SN z 1.12.1998 r., III CZP 47/98, OSNC 1999, Nr 5, poz. 89; uchw. SN(7) z 25.4.2003 r., III CZP 8/03, OSNC 2004, Nr 1, poz. 1; uchw. SN(7) z 6.11.2003 r., III CZP 61/03, OSNC 2004, Nr 5, poz. 69; post. SN z 19.12.2003 r., III CZP 94/03, OSNC 2005, Nr 2, poz. 32; post. SN z 22.7.2005 r., III CZP 49/05, OSNC 2005, Legalis; uchw. SN z 30.3.2006 r., III CZP 16/06, OSNC 2007, Nr 2, poz. 20.

³⁸ Por. M. Zieliński, O. Bogucki, A. Chaduń, S. Czepita, B. Kanarek, A. Municzewski, Zintegrowanie polskich koncepcji, s. 23 i n.

na wzorce umowne, o których mowa w art. 384 § 1 KC w brzmieniu nadanym 1.7.2000 r.³⁹

I. Wzorce umowne w rozumieniu art. 384 § 1 KC

Przy próbie charakterystyki wzorców umownych należy odwołać się do powszechnie akceptowanej w literaturze definicji sformułowanej przez *M. Bednarek*⁴⁰. W myśl powołanej definicji „przez wzorce umów należy rozumieć wszelkie klauzule umowne, które zostały przygotowane z góry na użytek przyszłych umów. Są one opracowane jednostronnie przez podmioty (lub na ich zlecenie), które zamierzają zawrzeć wiele umów na identycznych warunkach kontraktowych”⁴¹. Podmiot, który opracował wzorzec umowy (lub na którego zlecenie dokonano opracowania wzorca), jest określany mianem proponenta lub proferenta. Z kolei druga strona nazywana jest adherentem lub adresatem wzorca⁴². Wzorce umowne tego rodzaju określa się jako wzorce nienormatywne⁴³. Przybierają one najczęściej postać regulaminów, ogólnych warunków umów, formularzy umów, taryf lub instrukcji⁴⁴. W tej kategorii mieszczą się też talony zamówień czy kupony gwarancyjne⁴⁵.

W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że wzorce umowne mogą też występować w postaci gotowych formularzy umów⁴⁶. Umowy takie określa się mianem formularzowych lub typowych⁴⁷. Umowa formularzowa jest szczególną posta-

³⁹ W dniu 1.7.2000 r. weszły w życie przepisy ustawy z 2.3.2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (Dz.U. Nr 22, poz. 271), a art. 384 § 1 KC otrzymał wówczas następującą treść: „Ustalony przez jedną ze stron wzorzec umowy, w szczególności ogólne warunki umów, wzory umów, regulaminy wiążą drugą stronę, jeżeli zostały jej doręczone przy zawarciu umowy”.

⁴⁰ Zob. *M. Rejda*, Definicja terminu, s. 125 i 127.

⁴¹ *M. Bednarek*, Wzorce umów, s. 1; *taż*, w: System PrPryw, t. 5, s. 596; zob. też *K. Zagrobelny*, w: Kodeks cywilny, 2008, s. 614–615. Por. wyr. TK z 8.12.2003 r., K 3/02, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 99.

⁴² *M. Bednarek*, w: System PrPryw, t. 5, s. 596.

⁴³ *L. Zalewski*, Zawieranie umów, s. 119 i n.

⁴⁴ Zob. *M. Bednarek*, w: System PrPryw, t. 5, s. 597; *K. Zagrobelny*, w: Kodeks cywilny, 2008, s. 615. W wyr. SN z 18.12.2002 r., IV CKN 1616/00, OSN 2004, Nr 4, poz. 54, oraz w wyr. SN z 7.7.2005 r., V CKN 855/04, niepubl., SN potwierdził, że formularze, tabele, cenniki czy taryfy określające stawki opłat stanowią wzorce umowne. Taryfy ustalające stawki opłat uznał za wzorce umowne także Trybunał Konstytucyjny (zob. wyr. TK z 8.12.2003 r., K 3/02, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 99).

⁴⁵ Przykłady podają za *M. Jagielską*, Niedozwolone klauzule, s. 58.

⁴⁶ *M. Bednarek*, w: System PrPryw, t. 5, s. 597.

⁴⁷ *Tamże*.

cią wzorca. Formularz umowy może zostać uzupełniony o fragmenty tekstu wyrażające określoną informację (np. dane osoby przystępującej do zawarcia umowy) oraz o postanowienia wyrażające określone reguły postępowania. Ten rodzaj postanowień może być pojmowany jako wyraz konsensu stron. Powoduje to, że umowa formularzowa przynajmniej w części, może być zrównana z umową w tradycyjnym rozumieniu prawa cywilnego⁴⁸.

Charakter prawny wzorców umownych niebędących wzorcami normatywnymi wywoływał w piśmiennictwie oraz orzecznictwie spory. Współcześnie należy odrzucić koncepcje stwierdzające, iż wzorce tego typu mają charakter przepisów prawa. Podstawowym argumentem przemawiającym przeciwko normatywnemu charakterowi wzorców, o których mowa w art. 384 KC, jest zamknięty katalog źródeł prawa przyjęty w Konstytucji RP⁴⁹. Odwrotną do teorii normatywnej jest teoria konsensualistyczna. W „czystej” postaci koncepcja ta jest nie do pogodzenia z regulacjami zawartymi w art. 384 i 385 KC, które odróżniają umowę od wzorca umownego i nie wymagają dla nadania mocy wiążącej wzorcom ich akceptacji, a nieraz nawet wiedzy o ich istnieniu, przez stronę umowy niebędącą twórcą wzorca⁵⁰. Istnieje również kilka koncepcji pośrednich pomiędzy teoriami normatywną i konsensualistyczną⁵¹. Obecnie przeważa pogląd sformułowany pierwotnie przez *E. Łętowską*, zgodnie z którym „wzorzec umowny, jest kwalifikowanym oświadczeniem woli, mającym szczególny reżim prawny i przy spełnieniu przesłanek tego reżimu, kształtującym poza konsensem treść stosunku prawnego wynikającego z umowy tak, jak zwyczaj, zasady współżycia społecznego i przepisy, a więc kolejnym czynnikiem mówiącym o następstwach czynności prawnej, poza wymienionymi w art. 56 KC”⁵². Teoria ta spotkała się z poparciem znacznej części autorów, poczynając od *Z. Radwańskiego*, który ostatecznie dokonał jej nieznacznej modyfikacji, proponując na określenie nienormatywnego wzorca umownego zamiast terminu „kwalifikowane oświadczenie woli” określenie „szczególna

⁴⁸ *A. Pyrzyńska*, w: Kodeks cywilny, 2016, Legalis, Nb 12 do art. 384 KC.

⁴⁹ Tak *E. Łętowska*, *Ochrona*, s. 72; *Z. Radwański*, *Zobowiązania*, 2003, s. 143; *Cz. Żuławska*, w: *Komentarz do KC, Księga trzecia*, t. 1, 2007, s. 126; *W. Popiołek*, w: *KC. Komentarz* (red. *K. Pietrzykowski*), t. 1, 2008, s. 1071–1072; *K. Zagrobelny*, w: *Kodeks cywilny*, 2008, s. 614–615. Zob. też wyr. TK z 8.12.2003 r., K 3/02, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 99, oraz wyr. SN z 31.5.2001 r., V CKN 247/00, Legalis; wyr. SN z 15.5.2001 r., I CKN 974/00, Legalis; wyr. SN z 5.2.2002 r., II CKN 800/99, Legalis; wyr. SN z 30.11.2000 r., I CKN 970/98, OSN 2001, Nr 6, poz. 93.

⁵⁰ Zob. *A. Olejniczak*, *Kodeks cywilny*, t. III, 2010, kom. do art. 384 KC.

⁵¹ Zob. szerzej *M. Bednarek*, w: *System PrPryw*, t. 5, s. 675 i n.; *E. Łętowska*, *Prawo umów konsumenckich*, s. 318–321.

⁵² Zob. *E. Łętowska*, *Wzorce umowne*, s. 208–209.

czynność konwencjonalna”⁵³. Do koncepcji tej przyłączyli się także m.in.: *M. Śmigiel*⁵⁴, *W. Popiołek*⁵⁵, *E. Rutkowska*⁵⁶, *J. Gorczyński*⁵⁷, *K. Zagrobelny*⁵⁸, *M. Krajewski*⁵⁹. Znalazła ona również poparcie w orzecznictwie⁶⁰.

Wzorce umowne, o których mowa w art. 384 § 1 KC, są najczęściej przygotowywane przez przedsiębiorców i wykorzystywane w umowach zawieranych przez przystąpienie (w tzw. trybie adhezyjnym)⁶¹. W przeważającej większości przypadków drugą stroną umowy zawieranej z przedsiębiorcą za pomocą wzorca są konsumenci⁶². Wzorce tego typu często pojawiają się również w obrocie obustronnie profesjonalnym. Dlatego też KC w art. 385⁴ reguluje tzw. konflikt formularzy⁶³.

II. Inne typy wzorców nienormatywnych

Oprócz wzorców umownych w rozumieniu art. 384 § 1 KC w praktyce obrotu występują różnego rodzaju „inne wzorce” (wzory) umów o charakterze nienormatywnym.

Spotyka się wzory (szablony) umów przygotowane i używane przed osoby świadczące szeroko rozumianą pomoc prawną, w szczególności notariuszy, radców prawnych czy adwokatów⁶⁴. Wzory takie nie są ani normatywnymi wzorcami umów, ani wzorcami umów, o których mowa w art. 384 § 1 KC. Od tych ostatnich różnią się one przede wszystkim tym, że nie są ustalone przez jedną ze stron umowy. Dodatkowo *M. Bednarek* wskazuje, że wzory tego typu przy ich używaniu z reguły będą podlegać negocjacjom w całości lub co do poszczególnych ich postanowień. Zatem nie będą one wykorzystywane w przypadku zawarcia umowy w trybie adhezyjnym⁶⁵. Autorka ta jednak zauważa, że

⁵³ *Z. Radwański*, Teoria umów, s. 207; *tenże*, Zobowiązania, 2003, s. 144.

⁵⁴ *M. Śmigiel*, Wzorce umów, s. 373.

⁵⁵ *W. Popiołek*, w: KC. Komentarz (red. *K. Pietrzykowski*), t. I, 2005, s. 978.

⁵⁶ *E. Rutkowska*, Bankowe wzorce, s. 49.

⁵⁷ *J. Gorczyński*, Konflikt formularzy, s. 20.

⁵⁸ *K. Zagrobelny*, w: Kodeks cywilny, 2008, s. 614.

⁵⁹ *M. Krajewski*, Umowa ubezpieczenia, s. 105.

⁶⁰ Zob. wyr. SN z 30.11.2000 r., I CKN 970/98, OSN 2001, Nr 6, poz. 93.

⁶¹ *M. Bednarek*, Wzorce umów, s. 69 i n.; *taż*, w: System PrPryw, t. 5, s. 596.

⁶² Por. *K. Zagrobelny*, w: Kodeks cywilny, 2008, s. 614.

⁶³ Na temat zastosowania wzorców umownych w obrocie obustronnie profesjonalnym zob. *J. Gorczyński*, Konflikt formularzy, s. 25; *M.-A. Zachariasiewicz*, Z problematyki, s. 36 i n.; *L. Zalewski*, Zawieranie umów, s. 119 i n., oraz *tenże*, Sposoby zawierania, s. 63–67.

⁶⁴ *M. Bednarek*, Wzorce umów, s. 69 i n.; *taż*, w: System PrPryw, t. 5, s. 603.

⁶⁵ *Tamże*.

w pewnych sytuacjach, kiedy wzorzec zostanie opracowany przez notariusza, adwokata, radcę prawnego czy jakąkolwiek inną osobę na zlecenie przedsiębiorcy (lub innej osoby), której intencją będzie posługiwanie się tym wzorcem we wszystkich lub wielu umowach z zamiarem niedokonywania zmian treści takiego wzorca, można będzie mówić o wzorcu umowy w rozumieniu art. 384 § 1 KC⁶⁶. Pogląd ten należy uznać za prawidłowy.

Kolejną grupę wzorów umów stanowią wzory umów opracowywane przez różnego rodzaju krajowe, zagraniczne lub międzynarodowe organizacje i zrzeszenia zawodowe lub gospodarcze. W piśmiennictwie wskazuje się, że wzory tego typu „powstają w wyniku zebrania doświadczeń z praktyki kształtowania treści i wykonywania umów danego rodzaju oraz stanowią z tego punktu widzenia zbiór zalecanych klauzul”⁶⁷. Z pośród najbardziej znanych w praktyce wymienia się wzory przygotowane przez Międzynarodową Federację Inżynierów Konsultantów (*Fédération Internationale Des Ingénieurs Conseils* tzw. FIDIC), w szczególności wzór Warunków Kontraktowych dla Budowy dla Robót Inżynieryjno-Budowlanych Projektowanych przez Zamawiającego (tzw. Czerwona Książka). Wzory FIDIC są zbiorem procedur i warunków opisujących przebieg inwestycji budowlanych. Zostały w nich opisane m.in. prawa i obowiązki uczestników procesu budowlanego⁶⁸.

W piśmiennictwie zwraca się ponadto uwagę na pojawiające się coraz częściej opracowania książkowe zawierające szablony (wzory) umów⁶⁹. Liczba tego typu wydawnictw rośnie z roku na rok. Stanowią one najczęściej materiał edukacyjny na różnego rodzaju aplikacjach prawniczych, mogą też pełnić rolę instruktażową. Nie stanowią zaś wzorów umów w rozumieniu KC. Słusznie jednak zauważa *M. Bednarek*, że mogą pełnić taką rolę od momentu ich ewentualnego użycia przez jedną ze stron stosunków kontraktowych (z reguły przedsiębiorcę) do zawarcia wielu umów w przyszłości w warunkach wyłączonych negocjacji co do treści umowy⁷⁰.

Osobną grupę stanowią wzory (formularze) o charakterze informacyjnym. Jako przykład takiego wzoru (formularza) można wskazać wzór umowy deweloperskiej sporządzony zgodnie z przepisami OchrNabU stanowiący załącznik do prospektu informacyjnego. Prospekt informacyjny (wraz z wzorem umowy

⁶⁶ *M. Bednarek*, w: *System PrPryw*, t. 5, s. 603.

⁶⁷ *M. Bednarek*, *Wzorce umów*, s. 6.

⁶⁸ Szerzej na temat charakteru prawnego wzorów FIDIC zob. wyr. SN z 19.3.2015 r., IV CSK 443/14, *Legalis*.

⁶⁹ *M. Bednarek*, *Wzorce umów*, s. 5.

⁷⁰ Tamże.

deweloperskiej) powinien być doręczony przez dewelopera osobie zainteresowanej zawarciem umowy deweloperskiej na jej żądanie. Stanowi to wykonanie tzw. obowiązku przedkontraktowego dewelopera⁷¹. Wzór umowy deweloperskiej nie może być zaliczony do kategorii wzorców normowanych w art. 384 § 1 KC. Przemawia za tym przede wszystkim odmienna technika zawierania umowy deweloperskiej w stosunku do umowy zawieranej z użyciem wzorca opisanego w art. 384 § 1 KC. Ponadto różnica w stosowaniu obu rodzajów wzorców umów pojawia się w sposobie korzystania z wzorca umowy deweloperskiej, który wyklucza jednostronną możliwość zmiany treści tego rodzaju umowy zawieranej przy użyciu wzorca przez dewelopera. Zakaz zmian treści wzoru (projektu) umowy deweloperskiej po jego doręczeniu nabywcy, a przed podpisaniem umowy deweloperskiej w ocenie ustawodawcy ma stanowić instrument chroniący nabywcę nieruchomości⁷². Opisane rozwiązanie zupełnie odmiennie kształtuje pozycję konsumenta (nabywcy) niż w przypadku zawierania umowy w trybie adhezyjnym. Świadczy o tym w szczególności norma nakazująca wyróżnianie w podpisanej umowie deweloperskiej zmienionych postanowień wzorca umowy deweloperskiej doręczonego uprzednio nabywcy oraz konieczność potwierdzenia ich akceptacji przez nabywcę nieruchomości⁷³.

Wszystkie powołane wyżej przykłady wzorców (wzorów) umów tym różnią się od normatywnych wzorców umów, że nie zostały zawarte w akcie normatywnym należącym do kategorii opisanych w art. 87 Konstytucji RP i nie wywierają takich skutków prawnych jak źródła prawa stanowionego.

⁷¹ O charakterze prawnym oraz funkcjach prospektu informacyjnego zob. szerzej *B. Gliniecki*, *Umowa deweloperska*, s. 324 i n.; *J. Kołacz, J. Wszolek*, *Specyfika prospektów informacyjnych*, s. 40 i n.

⁷² Por. *J. Kołacz, J. Wszolek*, *Specyfika prospektów informacyjnych*, s. 66.

⁷³ Zob. art. 22 ust. 2 i 3 *OchrNabU*, w myśl którego: „2. W przypadku zmian, które nastąpiły w treści prospektu informacyjnego lub załączniku w czasie pomiędzy doręczeniem prospektu informacyjnego wraz z załącznikami, a podpisaniem umowy deweloperskiej, w treści umowy deweloperskiej postanowienia wynikające z tych zmian podkreśla się wyraźnie w sposób jednoznaczny i widoczny. 3. Zmiany w treści umowy deweloperskiej, o których mowa w ust. 2, wiążą nabywcę tylko wtedy, gdy wyraził zgodę na włączenie ich do treści umowy”.

§ 5. Normatywne wzorce umów wydawane na podstawie przepisów KC w latach 1965–2003

Przed nowelizacją przepisów KSH z 1.4.2011 r.⁷⁴, która wprowadziła do polskiego prawa od 1.1.2012 r. wzorzec umowy spółki z o.o. o charakterze normatywnym⁷⁵, normatywny wzorzec umowy funkcjonował w polskim systemie prawa na podstawie przepisów KC w latach 1965–2003. W literaturze używano tego określenia w odniesieniu do ogólnych warunków i wzorów umów wydawanych na podstawie art. 384 § 1 KC w pierwotnym brzmieniu⁷⁶. Przepis ten posiadał następującą treść: „Rada Ministrów lub z jej upoważnienia inny naczelny organ administracji państwowej może ustalać ogólne warunki umów dla określonej kategorii umów między jednostkami gospodarki społecznej albo między tymi jednostkami a innymi osobami”. W paragrafie drugim uregulowano, że „przepisy przewidziane w paragrafie poprzedzającym mogą określać, w jakich granicach nie będą dopuszczalne postanowienia umowne odbiegające od ustalonych warunków i wzorów umów”. Z. Radwański uważał, że ogólne warunki i wzory umów wydane na podstawie art. 384 § 1 KC w pierwotnym brzmieniu mają charakter przepisów prawnych⁷⁷. Autor ten podkreślał, że sam KC w art. 384 § 2 *in principio* nazywa ogólne warunki i wzory umów „przepisami”, przy czym ich rolą jest „określać, w jakich nie będą dopuszczalne odmienne od nich postanowienia umów konkretnych”⁷⁸. Podobne stanowisko zajmowali E. Łętowska⁷⁹, S. Buczkowski⁸⁰ czy S. Grzybowski⁸¹. Ten ostatni zauważał jednocześnie, iż akty wydawane przez organy administracji państwowej na podstawie art. 384 KC w pierwotnym brzmieniu bynajmniej nie zawsze powinny być traktowane jako źródło prawa⁸². Zgodnie

⁷⁴ Ustawa z 1.4.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 92, poz. 531).

⁷⁵ Kolejne wzorce umów spółek handlowych przeznaczone dla spółek jawnej oraz komandytowej pojawiły się 5.1.2015 r. po wejściu w życie ustawy z 28.11.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych i niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 4).

⁷⁶ Zob. E. Łętowska, Wzorce umowne, s. 68 i n., S. Buczkowski, Problematyka, s. 484; M. Ma-dey, Zakres swobody, s. 275 i n.

⁷⁷ Z. Radwański, w: System PrCyw, t. III, cz. 1, s. 395.

⁷⁸ Tamże.

⁷⁹ E. Łętowska, Wzorce umowne, s. 68 i n.

⁸⁰ S. Buczkowski, Ogólne warunki, s. 638.

⁸¹ S. Grzybowski, Koncepcja jedności, s. 50.

⁸² Tamże.

z poglądem S. Grzybowskiego wzorce umowne wydawane na podstawie art. 384 § 1 KC w pierwotnym brzmieniu nie są źródłami prawa pozytywnego, gdy łącznie zrealizują się trzy przesłanki: ogólne warunki i wzory umów będą odbiegały swą treścią od postanowień dyspozytywnych przepisów KC; wzorce zostaną wydane bez szczegółowego upoważnienia przewidzianego w ówczesnie obowiązującym art. 2 KC⁸³ oraz wzorce nie uzyskają charakteru przepisów bezwzględnie obowiązujących⁸⁴. Na wątpliwości dotyczące słuszności tezy o normatywnym charakterze ogólnych warunków i wzorów umów z art. 384 KC w pierwotnym brzmieniu oraz stosunku tych ostatnich do przepisów KC wskazywał także A. Ochanowicz⁸⁵.

Część ówczesnej literatury⁸⁶ traktowała jako akty normatywne regulaminy wydane na podstawie art. 385 KC⁸⁷. Dominujący nurt piśmiennictwa trafnie kwestionował normatywny charakter regulaminów⁸⁸. Zwolennik poglądu o nienormatywnym charakterze regulaminów Z. Radwański wskazywał, że: „sprzeczna z ogólną koncepcją źródeł prawa byłaby (...) teza, według której podmioty prawa cywilnego miałyby kompetencję do stanowienia norm prawnych, przy czym instytucji zatwierdzania regulaminów nie można utożsamiać z ich stanowieniem”⁸⁹.

Pierwotna regulacja zawarta w art. 384 KC obowiązywała do 1.10.1990 r. i została zmieniona ustawą z 28.7.1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny⁹⁰, w wyniku której art. 384 KC otrzymał następujące brzmienie: „W wypadkach

⁸³ Uchylony przepis art. 2 KC posiadał następującą treść: „W wypadkach, gdy wymagają tego szczególne potrzeby obrotu między jednostkami gospodarki społecznej, Rada Ministrów lub z jej upoważnienia inny naczelny organ administracji państwowej może regulować stosunki tego obrotu w sposób odbiegający od przepisów niniejszego kodeksu”.

⁸⁴ S. Grzybowski, *Koncepcja jedności*, s. 50.

⁸⁵ A. Ochanowicz, *Zobowiązania*, s. 137.

⁸⁶ Tak S. Buczkowski, Z.K. Nowakowski, *Prawo obrotu*, s. 153.

⁸⁷ Przepis art. 385 KC posiadał następującą treść: „§ 1. Regulamin wydany przez stronę upoważnioną do tego przez właściwe przepisy i w granicach tych przepisów, jak również regulamin zatwierdzony przez właściwy organ państwowy wiąże drugą stronę, jeżeli został jej doręczony przy zawarciu umowy, a jeżeli posługiwanie się regulaminem jest w stosunkach danego rodzaju zwyczajowo przyjęte – także wtedy, gdy druga strona mogła z łatwością dowiedzieć się o treści regulaminu. § 2. Regulamin wydany w czasie trwania stosunku prawnego o charakterze ciągłym wiąże drugą stronę, jeżeli zostały zachowane przepisy paragrafu poprzedzającego, a druga strona nie wypowiedziała umowy z najbliższym terminem wypowiedzenia. § 3. Regulamin nie może być sprzeczny z umową”.

⁸⁸ Zob. E. Łętowska, *Wzorce umowne*, s. 203; S. Grzybowski, w: *System PrCyw*, t. I, 1985, s. 53.

⁸⁹ Tak Z. Radwański, w: *System PrCyw*, t. III, cz. 1, s. 402.

⁹⁰ Dz.U. z 1990 r. Nr 55, poz. 321 ze zm.

gdą wymaga tego ochrona interesów konsumentów, Rada Ministrów może, w drodze rozporządzenia, określić szczegółowe warunki zawierania i wykonywania umów z udziałem konsumentów⁹¹. Wzorce wydane na podstawie znowelizowanego w 1990 r. art. 384 KC były zarówno w piśmiennictwie, jak i orzecznictwie oceniane jako mające charakter normatywny⁹¹. W oparciu o powołany przepis uchwalono tylko jeden akt prawny, tj. rozporządzenie Rady Ministrów z 30.5.1995 r. w sprawie szczegółowych warunków zawierania i wykonywania umów sprzedaży rzeczy ruchomych z udziałem konsumentów⁹². Wraz z lipcową nowelą z 1990 r. zmienił się również sposób nazywania wzorców normatywnych, w miejsce ogólnych warunków umów i regulaminów pojawiły się rozporządzenia wydawane przez Radę Ministrów. Była to szczególna regulacja prawna o charakterze ochronnym, której wprowadzenie nie spotkało się z jednolitym przyjęciem w doktrynie. Przeciwnikiem przyjętej koncepcji ochrony konsumenta za pomocą generalnej kompetencji do określenia wzorców umów konsumenckich był *Z. Radwański*, który uważał, że „rola państwa powinna polegać przede wszystkim na kontroli ogólnych warunków umów, a nie na ich wydawaniu”⁹³. Odmienne wypowiedziała się *E. Wieczorek*, której zdaniem szczególny charakter art. 384 KC po zmianach powinien zasługiwać na uznanie, w szczególności jako rozwiązanie przejściowe, tj. do czasu przygotowania docelowego systemu ochrony konsumenta⁹⁴. Zaproponowana ówczesnie regulacja wzorców normatywnych budziła również wątpliwości co do możliwości wydawania rozporządzeń zawierających regulacje odmienne od rozwiązań kodeksowych oraz zakresu tych odmienności⁹⁵.

Kolejna zmiana regulacji KC dotycząca normatywnych wzorców umów została dokonana ustawą z 2.3.2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt nie-

⁹¹ Zob. *W. Popiołek*, w: *KC. Komentarz* (red. *K. Pietrzykowski*), t. 1, 1997, s. 705; *Cz. Żuławska*, w: *Komentarz do KC, Księga trzecia*, t. I, 1996, s. 108; *Z. Radwański*, *Zobowiązania*, 1995, s. 148; *E. Łętowska*, *Prawo umów konsumenckich*, 1999, s. 242. Normatywny charakter wzorców wydanych na podstawie art. 384 KC po zmianie Kodeksu cywilnego z 28.7.1990 r. potwierdził SN(7) w uchw. z 22.5.1991 r., III CZP 15/91, OSN 1992, Nr 2, poz. 32.

⁹² *Dz.U.* z 1995 r. Nr 64, poz. 328.

⁹³ Zob. *Z. Radwański*, *Norma kompetencyjna*, s. 19.

⁹⁴ Zob. *E. Wieczorek*, *Art. 384 KC – uwagi*, s. 123 i n.

⁹⁵ Zob. *Z. Radwański*, *Norma kompetencyjna*, s. 16. Podobnie *W.J. Katner*, *Ogólne warunki umów*, s. 155. Obaj powołani autorzy wykluczali dopuszczalność sprzeczności treści rozporządzeń z przepisami ustawy o charakterze dyspozytywnym i o charakterze kogentnym. Odmienne *E. Łętowska*, *Prawo umów konsumenckich*, 1999, s. 243, autorka ta uważała, że wzorzec umowy formalnie może odbiegać w swej treści od przepisów KC, w tym także tych bezwzględnie obowiązujących.

bezpieczny⁹⁶. Nowela ta zaczęła obowiązywać od 1.7.2000 r., a art. 384 KC otrzymał w pełni nową treść, która nie obejmowała kategorii wzorców normatywnych, jednakże prawodawca nie usunął całkowicie tej kategorii wzorców z KC⁹⁷. Dodano wówczas do KC art. 555¹, który uprawniał Radę Ministrów do określenia w drodze rozporządzenia szczegółowych warunków zawierania i wykonywania umów sprzedaży między przedsiębiorcami a konsumentami, mając na uwadze ochronę interesów konsumentów przed działaniami przedsiębiorców sprzecznymi z dobrymi obyczajami. Przepis art. 555¹ KC obowiązywał do 1.1.2003 r.⁹⁸ Przeprowadzony w 2000 r. zabieg legislacyjny usunął możliwość ewentualnego powtórnego zarzutu o niekonstytucyjność delegacji ustawowej, poprzez sprecyzowanie zakresu upoważnienia ustawowego, przy jednoczesnym pozostawieniu wcześniej przyjętego modelu ochrony konsumentów za pomocą rozporządzenia Rady Ministrów⁹⁹. Jednocześnie pozostawiono w mocy przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z 30.5.1995 r. w sprawie szczegółowych warunków zawierania i wykonywania umów sprzedaży rzeczy ruchomych z udziałem konsumentów¹⁰⁰. Nowe rozporządzenie wydane w oparciu o delegację ustawową zawartą w art. 555¹ KC zostało uchwalone 25.6.2002 r.¹⁰¹ i obowiązywało do 1.3.2003 r., kiedy to weszły w życie przepisy ustawy z 27.7.2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenciej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego¹⁰². Ustawa ta usunęła art. 555¹ z KC, przez co zabrakło podstawy prawnej wydania i obowiązywania rozporządzenia

⁹⁶ Dz.U. z 2000 r. Nr 22, poz. 271.

⁹⁷ Przepis art. 384 KC otrzymał następującą treść: „§ 1. Ustalony przez jedną ze stron wzorzec umowy, w szczególności ogólne warunki umów, wzory umów, regulaminy wiążą drugą stronę, jeżeli zostały jej doręczone przy zawarciu umowy. § 2. W razie gdy posługiwanie się wzorcem jest w stosunkach danego rodzaju zwyczajowo przyjęte, wiąże on także wtedy, gdy druga strona mogła się z łatwością dowiedzieć o jego treści. Nie dotyczy to jednak umów zawieranych z udziałem konsumentów, z wyjątkiem umów powszechnie zawieranych w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego. § 3. Za konsumenta uważa się osobę, która zawiera umowę z przedsiębiorcą w celu bezpośrednio nie związanym z działalnością gospodarczą”.

⁹⁸ W tym dniu weszły w życie przepisy ustawy z 27.7.2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenciej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. Nr 141, poz. 1176 ze zm.).

⁹⁹ Zob. szerzej *M. Bednarek*, *Wzorce umów*, s. 52.

¹⁰⁰ Przepisy dotychczasowego rozporządzenia miały pozostawać w mocy do czasu wydania na podstawie art. 555¹ KC nowego rozporządzenia, nie dłużej jednak niż przez dwa lata liczone od 1.7.2000 r.

¹⁰¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 25.6.2002 r. w sprawie szczegółowych warunków zawierania i wykonywania umów sprzedaży między przedsiębiorcami a konsumentami (Dz.U. Nr 96, poz. 851).

¹⁰² Dz.U. z 2002 r. Nr 141, poz. 1176 ze zm.

Rady Ministrów z 25.6.2002 r. Funkcje tego rozporządzenia przejęła ustawa o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego¹⁰³.

Nie jest celem autora niniejszej pracy ostateczne rozstrzygnięcie, czy ogólne warunki i wzorce umów wydawane na podstawie art. 384 § 1 KC w pierwotnym brzmieniu oraz w latach 1990–2000, a także wydawane na podstawie art. 555¹ KC miały charakter normatywny. Przedstawione powyżej stanowiska wyrażone w piśmiennictwie zdają się w większości taki pogląd potwierdzać. Zatem ustawodawca, wprowadzając 1.1.2012 r. do polskiego systemu prawa normatywny wzorzec umowy spółki z o.o., a następnie wprowadzając 15.1.2015 r. normatywne wzorce umów spółek jawnej i komandytowej, zastosował instytucję wcześniej wykorzystywaną w praktyce legislacyjnej. Zachowanie ustawodawcy stanowi uzasadnienie do sformułowania tezy, zgodnie z którą normatywne wzorce umów nie straciły swojej przydatności funkcjonalnej pomimo zmian w systemie społeczno-gospodarczym Polski, jakie nastąpiły po 1989 r. Wnioskowanie przeciwne mógłby być uzasadnione w szczególności ze względu na zmniejszenie aktywności państwa w sferze gospodarki. Zgodnie z poglądem wyrażonym przez *M. Bednarek* „po uchyleniu art. 555¹ KC wzorce normatywne mogą być wydawane na podstawie innych ustaw niż Kodeks cywilny, aczkolwiek jest to tendencja zanikająca”¹⁰⁴. Pierwsza część tej wypowiedzi nie straciła do dzisiaj na aktualności, jeśli zaś chodzi o jej drugą część, to ze względu na możliwości Internetu, które usprawniają wymianę informacji i pozwalają na dokonywanie czynności prawnych poprzez wymianę danych w postaci elektronicznej za pomocą systemów teleinformatycznych, tworzenie normatywnych wzorców umów może stać się coraz bardziej popularne i skuteczne, biorąc pod uwagę realizację celów prawodawcy¹⁰⁵. Wykorzystywanie Internetu do dokonywania czynności prawnych wymaga bowiem swego „zarządzania” zawartością dokumentu wyrażającego treść czynności prawnej, co można osiągnąć również poprzez wykorzystanie wzorca umowy¹⁰⁶.

¹⁰³ Tak też *M. Bednarek*, *Wzorce umów*, s. 52.

¹⁰⁴ *M. Bednarek*, w: *System PrPryw*, t. 5, s. 572.

¹⁰⁵ Zob. szerzej *J. Janowski*, *Elektroniczny obrót*, s. 29, 74–75, a także rozważania o roli Internetu we współczesnym świecie *W.J. Kocot*, *Wpływ Internetu*, s. 13–14.

¹⁰⁶ Treść czynności prawnej dokonywanej w Internecie jest zapisana w postaci danych. Dane (a ściślej rzecz biorąc – informacja w nich zapisana) w powszechnym i codziennym użyciu powinny być zapisane w sposób dogodny do przechowywania, przetwarzania i przesyłania (tak *J. Janowski*, *Elektroniczny obrót*, s. 60).